

Artur Sawicki, Monika Mokosińska,
Bartosz Atroszko, Sylwia Malinowska

Cyniczna wrogość wśród studentów – – podsumowanie wstępnych badań

Streszczenie

Artykuł jest podsumowaniem wstępnych badań dotyczących związku cynicznej wrogości z różnymi zmiennymi psychologicznymi: poziomem doświadczanego stresu, stosowaniem poszczególnych strategii radzenia sobie ze stresem, wartościami w koncepcji Schwartza oraz statusem socjoekonomicznym obiektywnym, subiektywnym i w dzieciństwie. Celem publikacji jest również ukazanie skali zjawiska w grupie słabo do tej pory przebadanej pod względem cynicznej wrogości – studentów.

Wprowadzenie

Cyniczna wrogość jest rozumiana jako cecha osobowości charakteryzująca się negatywnym nastawieniem w stosunku do innych, podejrzliwością oraz przypisywaniem im złych intencji. Cynizm wiąże się z wiarą, że ludźmi kierują egoistyczne pobudki i że są oni źródłem niesprawiedliwości na świecie. Cyniczna wrogość składa się z trzech komponentów: poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego. Dotychczas była ona badana głównie wśród osób starszych jako czynnik ryzyka chorób układu sercowo-naczyniowego¹.

Poniżej przedstawione badania przeprowadzone zostały na studentach.

---

¹ T. Smith, *Hostility and health: current status of a psychosomatic hypothesis*, „Health psychology”, 11 (3) (1992), s. 139–150; T. Smith, K. Glazer, J. Ruiz, L. Gallo, *Hostility, anger, aggressiveness, and coronary heart disease: An interpersonal perspective on personality, emotion, and health*, „Journal of personality”, 72 (6) (2004), s. 1217–1270.

Grupa ta prawdopodobnie będzie wytyczała kierunek rozwoju społeczeństw w przyszłości. Z tego powodu należy poświęcić szczególną uwagę ich postawom, przekonaniom oraz kompetencjom komunikacyjnym i twórczym. Badania dotyczące cynicznej wrogości mają też duże znaczenie z punktu widzenia polityki prozdrowotnej, a metody przeciwdziałania tego typu postawom mogą przyczyniać się do poprawy kondycji ekonomicznej społeczeństw. W dobie „wyścigu szczurów”, pogoni za pracą i pieniędzmi, który zaczyna się już na poziomie uczelni wyższej, istnieje potrzeba szeroko zakrojonych działań na rzecz zaufania i życzliwości.

Znaczenie problematyki cynicznej wrogości

Zdrowie jest wartością ponadczasową, zaś sprawne funkcjonowanie służby zdrowia jest ważnym problemem niezależnie od sytuacji ekonomicznej i politycznej państwa. Zdrowie (lub jego brak) ma olbrzymi wpływ na jakość życia ludzi, jest wręcz punktem odniesienia w tworzeniu wielu definicji jakości życia (ang. *Health-related quality of life*)². Współczesny świat poczynił pod względem ochrony zdrowia istotne postępy³: wzrasta długość i jakość życia, dostęp do szerokiego wachlarza specjalistów, rozwój fizyki medycznej, narzędzi do diagnozy i leczenia chorób kiedyś uznawanych za śmiertelne, rozwój farmakologii, i co ważne, o ile nie najważniejsze, doceniona została profilaktyka chorób fizycznych i psychicznych⁴. Na gruncie owej potrzeby zapobiegania rozwinął się nurt psychologii zdrowia. Jej prekursor, Matarazzo, zdefiniował psychologię zdrowia jako dział psychologii badający wpływ zjawisk psychicznych na ogólny stan zdrowia, a także wpływ ogólnego stanu zdrowia na samopoczucie psychiczne⁵. Poszukiwanie czynników ryzyka jest tu kluczowe. Cyniczna wrogość jest jednym z takich czynników ryzyka. Dziś

---

² E. Papuć, *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, „Current Problems of Psychiatry”, 2 (12) (2011), s. 141–145.

³ J. Frenk, *The Global Health System: Strengthening National Health Systems as the Next Step for Global Progress*, „PLoS Medicine”, 7 (1) (2010).

⁴ S. Woolf, C. Husten, L. Lewin, J. Marks, E. Sanchez, *The Economic Argument for Disease Prevention: Distinguishing Between Value and Savings*, 2009; J. Levi, L. Segal, C. Juliano, *Prevention for a Healthier America: Investments in Disease Prevention Yield Significant Savings, Stronger Communities*, „Trust for America’s Health”, (2008).

⁵ J. Matarazzo, T. Carmody, *Health psychology*, [w:] *The clinical psychology handbook*, red. M. Hersen, A. E. Kazdin, A. S. Bellack, New York 1983, s. 657–682.

naukowcy z różnych dziedzin (lekarze, psychologowie, socjologowie czy ekonomiści) mają niezwykle sprzyjające warunki do tworzenia interdyscyplinarnych hipotez, badań i rozwiązań. Dzieje się tak dzięki sprawnym i szybkim narzędziom analizy i udostępniania danych.

Ważną przemianą społeczną jest również transformacja roli pracownika z odtwórcy w twórcę. Znaczną część pracy produkcyjnej przejęły od człowieka maszyny, gdyż jest to tańsze, szybsze i często bardziej niezawodne rozwiązanie. Rolę pracownika w zakładzie przemysłowym często ogranicza się do ich obsługi i modernizacji. Inaczej mówiąc, zmniejsza się liczba miejsc pracy dla nisko wykwalifikowanych pracowników, rośnie natomiast liczba miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych kadr: inżynierów, uczonych, lekarzy etc. W takich okolicznościach twórczość zdaje się być cechą pożądaną. Rozumie się ją jako tworzenie nowych modeli, łączenie doświadczenia oraz przeniesienie dawnych relacji do nowej sytuacji i wprowadzenie do niej pewnych zmiennych⁶. Człowiek posługujący się umiejętnością optymalizacji działania, organizacji informacji, a także niekonwencjonalnego łączenia idei w rozwiązanie staje się osobą poszukiwaną na rynku pracy. Doświadczenie konkurencji i presja mogą prowadzić do chronicznego stresu⁷. Osoba w takiej sytuacji może mieć problem z twórczym procesem, który związany jest z szeroką aktywizacją pamięci, jest przejawem myślenia swobodnego, ekstensywnego⁸. Cyniczna wrogość i stres mogą prowadzić do niszczenia środowiska pracy, a przez to do obniżania jego wydajności.

Związek cynicznej wrogości ze stresem

Od samego początku rozwoju ludzkości wrogość i wzajemna nieufność były powszechne. U wielu gatunków zwierząt oraz u ludzi agresja mogła wykształcić się w celu ochrony siebie i swoich krewnych przed różnego rodzaju zagrożeniami⁹. Wzmoczona czujność mogła usprawniać skuteczność wykrywania zagrażających bodźców, zarówno z fizycznego, jak i ze społecznego

⁶ E. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1985, s. 74–75.

⁷ K. Richardson, H. Rothstein, *Effects of occupational stress management intervention programs: a meta-analysis*, „Journal of occupational health psychology”, 13 (1) (2008), s. 69–93.

⁸ A. Kolańczyk, *Extensive Attention. Model of Extensiveness vs. Intensiveness of Attention*, „Studia Psychologiczne”, 49 (3) (2011), s. 7–27.

⁹ J. Archer, *Behavioural biology of aggression*, „Aggressive Behavior”, (1988).

środowiska, zwiększając szanse przetrwania. Taka reakcja wzmagania czujności aktywuje układ współczulny i uruchamia reakcję „uciekaj albo walcz”¹⁰. W dzisiejszym świecie zagrożenia są jednak nieporównywalnie bardziej złożone i przedłużający się stan wzmożonej gotowości działa negatywnie na funkcjonowanie fizyczne¹¹, psychiczne¹² i społeczne jednostki¹³.

Jedną z najszerszej używanych i akceptowanych koncepcji stresu została stworzona przez Lazarusa i jego współpracowników¹⁴. W tej teorii stres jest relacją między jednostką i jej otoczeniem. Występuje, gdy osoba odbiera sytuację jako zagrażającą dla swojego dobrostanu i ma poczucie, że sobie z nią nie poradzi. Warto zauważyć, że podobnie o sytuacjach trudnych pisał Tomaszewski¹⁵. Ocena sytuacji jako stresowej składa się z dwóch etapów: z oceny pierwotnej i z oceny wtórnej. W ocenie pierwotnej osoba może rozpoznać sytuację trojako: 1) jako zagrożenie – potencjalnej utraty wartościowych obiektów (np. partnera lub pracy), 2) jako stratę – wartościowe obiekty zostały już bezpowrotnie utracone, 3) jako wyzwanie – przewidywane następstwa mogą skończyć się zyskiem. Natomiast ocena wtórna to dobór odpowiednich sposobów radzenia sobie z zaistniałą sytuacją.

Przeprowadzono wstępne badania dotyczące związku cynicznej wrogości ze sposobami radzenia sobie ze stresem. Przyjęte hipotezy zostały potwierdzone. Osoby cyniczne w sytuacjach trudnych rzadziej szukają wsparcia (emocjonalnego i instrumentalnego) u innych osób, za to częściej stosują nieefektywne strategie radzenia sobie ze stresem, takie jak wycofanie zaangażowania¹⁶. We wstępnych badaniach studentów sposoby radzenia sobie

---

¹⁰ A. Jansen, X. Van Nguyen, V. Karpitskiy, T. Mettenleiter, D. Loewy, *Central command neurons of the sympathetic nervous system: basis of the fight-or-flight response*, „Science”, 270 (5236) (1995), s. 644–646.

¹¹ R. Sapolsky, *Dlaczego zebry nie mają wrzodów?: psychofizjologia stresu*, Warszawa 2011, s. 18–25.

¹² *Ibidem*, s. 257–274.

¹³ *Ibidem*, s. 274–313.

¹⁴ R. Lazarus, E. Opton Jr, *The study of psychological stress: A summary of theoretical formulations and experimental findings*, „Anxiety and behavior”, 1 (1966); R. Lazarus, S. Folkman, *Stress, appraisal, and coping*, New York 1984.

¹⁵ T. Tomaszewski, *Wstęp do psychologii*, Warszawa 1966; W. Łukaszewski, *Koncepcje sytuacji trudnych: krok naprzód, czy krok wstecz?*, „Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal”, 21 (1) (2015), s. 33–38.

¹⁶ L. Sendal, P. Krzyżaniak, A. Raczyńska, P. Atroszko, *The mediating effect of coping strategies on cynical hostility and perceived stress – preliminary find-*

ze stresem okazały się całkowitym mediatorem związku cynicznej wrogości i stresu, co jest optymistycznym rezultatem, pozwala to bowiem osobom cynicznym na wypracowanie dobrze funkcjonujących sposobów na poprawę jakości ich życia. W kolejnym badaniu zweryfikowano hipotezę dotyczącą pierwotnej oceny sytuacji stresującej u osób cynicznie wrogich. Badacze założyli, że osoby te będą częściej interpretowały sytuację trudną (w tym przypadku kolokwium) jako zagrożenie lub stratę niż jako wyzwanie bądź zysk. Założenie to wynikało przede wszystkim z rozważań dotyczących niezaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa osób cynicznych, a także częstszego u tych osób obniżenia nastroju¹⁷ i konfliktów¹⁸. Hipotezy potwierdzono¹⁹. Odbieranie świata i życiowych trudności w kategoriach strat i zagrożeń może być czynnikiem hamującym eksplorację i rozwój jednostki. Co więcej, u osób cynicznie wrogich może również psuć relacje z innymi – osoby takie mają tendencję do szukania przyczyn swoich niepowodzeń w środowisku i zrzucania odpowiedzialności na otoczenie, co tylko pogłębia trudności w budowaniu zaufania i przyjaznych relacji społecznych. To otrzymywanie mniejszej ilości wsparcia społecznego (i odczuwania go jako mniej znaczącego)²⁰ stanowiło główny powód przeprowadzenia kolejnej analizy – weryfikacji hipotezy o związku cynicznej wrogości z lękiem i depresyjnością. Taki związek wykazano²¹, warto jednak wrócić uwagę na dużą rolę samotności we wszystkich dokonanych analizach regresji – należy w przyszłości dokonać bardziej szczegółowych analiz dotyczących relacji cyniczna wrogość – stres – samotność.

---

ings, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyćkowiak, Poznań 2016, 2015, s. 83–91.

¹⁷ H. Nabi, A. Singh-Manoux, J. Ferrie, M. Marmot, M. Melchior, M. Kivimäki, *Hostility and depressive mood: results from the Whitehall II prospective cohort study*, "Psychological medicine", 40 (03) (2010), s. 405–413.

¹⁸ T. Smith, K. Glazer, J. Ruiz, L. Gallo, *op. cit.*, s. 1217–1270.

¹⁹ M. Sęktas, P. Krzyżaniak, A. Raczyńska, P. Atroszko, *Relationship between cynical hostility and primary emotional appraisal of a stressful situation of academic test*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce...*, s. 104–112.

²⁰ T. Smith, K. Glazer, J. Ruiz, L. Gallo, *op. cit.*, s. 1217–1270.

²¹ L. Sendal, A. Sawicki, P. Bagińska, P. Atroszko, *Relationship of cynical hostility with anxiety and depressiveness among university students in Poland*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce...*, s. 91–98.

Związek cynicznej wrogości z wartościami w koncepcji Schwartza

Jednym z podstawowych celów edukacji jest przygotowanie młodych ludzi do samodzielnego, dorosłego życia²². Oznacza to nie tylko przekazanie wiedzy na temat świata, ale też kształtowanie adaptacyjnych wartości i przekonań²³. Określone wartości, takie jak życzliwość i uniwersalizm, wraz z towarzyszącymi im przekonaniami są związane ze szczęściem i dobrym funkcjonowaniem psychospołecznym²⁴, dlatego też wdrażanie ich wśród młodych ludzi ma duże znaczenie w kontekście budowania społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnienia kapitału społecznego.

Wartości definiowane są jako poznawcza reprezentacja (zwykle przekonanie) motywacyjnego, godnego pożądanego oraz ponadsytuacyjnego celu²⁵. W koncepcji Schwartza wartości tworzą kontinuum w kształcie koła²⁶. Oznacza to, że wartości znajdujące się obok siebie są do siebie na tyle podobne, że można je realizować w jednym działaniu. Kształt koła informuje dodatkowo o tym, że wartości znajdujące się naprzeciwko siebie są niezgodne, a ich wspólna realizacja jest trudna lub niemożliwa. W oryginalnej teorii podzielono to kontinuum na 10 wartości (lub cztery tzw. wartości wyższego rzędu)²⁷. Mieszczą się one w dwóch wymiarach: 1) umacnianie siebie vs przekraczanie siebie; 2) zachowawczość vs otwartość na zmiany. Wymiary te można rozpatrywać przez pryzmat podstawowych problemów, z jakimi borykają się

---

²² G. Czetwertynska, *Krok w kierunku nauczycielskiej i uczniowskiej autonomii. Edukacja dla rozwoju*, red. J. Szomburg, P. Zbieranek, Gdańsk 2010, s. 73–77.

²³ E. Forman, C. Cazden, *Myśl Wygotskiego a edukacja: wartości poznawcze współpracy z rówieśnikami*, [w:] *Dziecko wśród rówieśników i dorosłych*, red. A. Brzezińska, G. Lutomski, T. Czub, B. Smykowski, Poznań 1995, s. 147–179.

²⁴ S. Lyubomirsky, *The how of happiness. A scientific approach to getting the life you want*, New York 2008.

²⁵ S. Schwartz, *Are there Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values?*, „Journal of Social Issues”, 50 (1994), s. 19–45.

²⁶ S. Schwartz, J. Cieciuch, M. Vecchione, E. Davidov, R. Fischer, C. Beierlein, A. Ramos, M. Verkasalo, J. Lönnqvist, K. Demirutku, O. Dirilen-Gumus, M. Konty, *Refining the theory of basic individual values*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 103 (4) (2012), s. 663–688.

²⁷ S. Schwartz, *Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries*, [w:] *Advances in experimental social psychology*, t. 25, red. M. Zanna, New York 1992, s. 1–65

ludzie²⁸. Pierwszy dotyczy konfliktu między troską o własne interesy i potrzeby (wysokie umacnianie siebie), a troską o dobrobyt i szczęście innych (wysokie przekraczanie siebie). Drugi wymiar dotyczy konfliktu między dążeniem do stabilności i przewidywalności związanych z przestrzeganiem norm (wysoka zachowawczość) a podążaniem za swoimi własnymi intelektualnymi i emocjonalnymi ścieżkami (wysoka otwartość na zmiany).

Przeprowadzono badania wstępne, w których przyjęto hipotezę o tym, że cyniczna wrogość, jako cecha determinowana głównie przez nieufność i ostrożność w kontaktach z innymi, wiąże się z próbą kontroli swojego otoczenia i koncentracją raczej na własnych interesach. W teorii Schwartz'a potrzeby kontroli odpowiadają wartości *władza* i *osiągnięcia*, osiowe przy umacnianiu siebie. Taki związek wykazano – osoby cyniczne deklarują istotnie wyższą potrzebę podnoszenia swojego statusu, a także dominacji nad innymi ludźmi i zasobami²⁹. Drugim z założeń było określenie niskiego poczucia bezpieczeństwa jako jednego ze źródeł nieufności i negatywnego nastawienia związanych z cyniczną wrogością. *Bezpieczeństwo* wiąże się z preferowaniem przewidywalnego, niezagrażającego środowiska wokół siebie i osób, z którymi czuje się związana. Wartość jest stanem pożądanym, a potrzeba stanem odnawialnego braku, rozróżnienie ich jest trudne³⁰. Stąd *bezpieczeństwo* z koncepcji Schwartz'a jest wyznacznikiem dążenia do odzyskania bądź zwiększenia bezpieczeństwa swojego, swoich bliskich, a w większej skali na przykład swojego kraju. Okazuje się, że relacja między cyniczną wrogością a *bezpieczeństwem* jest moderowana przez subiektywny status socjoekonomiczny³¹, czyli subiektywne poczucie umiejscowienia swojej osoby na drabinie społecznej³². Zakładany przez autorów pozytywny związek

²⁸ M. Rohan, *A rose by any name? The values construct*, "Personality and social psychology review", 4 (3) (2000), s. 255–277.

²⁹ M. Sęktas, A. Sawicki, L. Pianka, P. Atroszko, *Relationship between cynical hostility and values from educational perspective – preliminary research*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce...*, s. 98–104.

³⁰ P. Boski, *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, Warszawa 2010, s. 172.

³¹ M. Mokosińska, A. Sawicki, P. Bagińska, P. Atroszko, *Moderating effect of subjective socioeconomic status on the relationship between Schwartz's security value and cynical hostility among university students*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce...*, s. 48–56.

³² N. Adler, E. Epel, G. Castellazzo, J. Ickovics, *Relationship of subjective and objective social status with psychological and physiological functioning: Preliminary data in healthy, White women*, „Health psychology”, 19 (6) (2000), s. 586.

tej wartości z cyniczną wrogością występuje jedynie u osób plasujących się nisko na drabinie. U osób określających swoją pozycję społeczną jako wysoką odnotowano odwrotną relację. Autorzy wyjaśniają taki stan rzeczy przez pryzmat badań dotyczących jakości życia młodych ludzi z bogatych rodzin i wysokich klas społecznych. Izolacja od rodziców (zarówno fizyczna, jak i emocjonalna), a także presja dotycząca sukcesów wiążą się z szeregiem negatywnych psychologicznych skutków dla dziecka, jak na przykład stosowanie używek, zaburzenia lękowe czy depresja, powodująca ogólny wzrost nieufności i wrogości³³. Osoby z tej grupy społecznej mogą być również cyniczne w stosunku do osób gorzej usytuowanych ekonomicznie, na przykład częściej padają ofiarą *schadenfreude* w sytuacji niepowodzenia³⁴. W lepiej usytuowanych rodzinach cyniczna wrogość może być również przekazywana międzypokoleniowo jako postawa adaptacyjna. Może mieć to szczególne znaczenie w Polsce – w krajach postkomunistycznych obserwuje się wyraźnie większy nacisk społeczeństwa na władzę i osiągnięcia³⁵, a zaufanie społeczne jest niskie³⁶.

Związek cynicznej wrogości ze statusem socjoekonomicznym (SES)

W czasach gospodarki opartej na wiedzy jednym z najważniejszych czynników rozwoju społeczeństw jest wysoki kapitał społeczny. Wzajemne zaufanie do siebie ludzi sprzyja powstawaniu pewnego rodzaju synergii, gdzie rząd i zmobilizowane społeczeństwa wzajemnie się uzupełniają³⁷, przyspieszając rozwój społeczeństw. W takiej perspektywie poszukiwanie czynników ryzyka mogących osłabiać kapitał społeczny zdaje się mieć coraz większe znaczenie. Jednym z takich czynników są nierówności ekonomiczne w spo-

³³ S. Luthar, S. Latendresse, *Children of the affluent: challenges to well-being*, „Current directions in psychological science”, 14 (1) (2005), s. 49–53.

³⁴ N. Feather, R. Sherman, *Envy, resentment, Schadenfreude, and sympathy: Reactions to deserved and undeserved achievement and subsequent failure*, „Personality and Social Psychology Bulletin”, 28 (2002), s. 953–961.

³⁵ S. Schwartz, A. Bardi, *Values and adaptation to communist rule*, „Political Psychology”, 18 (1997), s. 385–410.

³⁶ R. Boguszewski, *Komunikat z badań CBOS. Zaufanie w relacjach międzyludzkich*, Warszawa 2014; B. Wojciszke, *Psychologia społeczna*, Warszawa 2013, s. 99–102.

³⁷ P. Evans, *Government action, social capital and development: reviewing the evidence on synergy*, „World development”, 24 (6) (1996), s. 1119–1132.

leczeństwie³⁸. Innym czynnikiem hamującym rozwój ekonomiczny jednostki jest cyniczna wrogość³⁹.

Status socjoekonomiczny to zwykle wypadkowa takich czynników, jak dochód, wykształcenie czy zgromadzone zasoby materialne i finansowe. Z perspektywy psychologicznej i zdrowotnej często ważniejszym jest to, gdzie dana osoba widzi siebie w hierarchii społecznej⁴⁰. Według Adler i jej współpracowników, by widzieć siebie wysoko na drabinie społecznej, potrzebne są dwa przeświadczenia: 1) satysfakcja z obecnego standardu życia, 2) przekonanie o ekonomicznym bezpieczeństwie w przyszłości. Jak zostało to opisane wyżej, autorzy rozumieją cyniczną wrogość jako cechę wynikającą między innymi z zaburzonego poczucia bezpieczeństwa. Pozytywny jej związek z *bezpieczeństwem* jedynie u ludzi z niskim subiektywnym statusem socjoekonomicznym⁴¹, daje solidne podstawy do hipotezy, że trudności ekonomiczne wiążą się z wykształcaniem bądź utrzymywaniem postaw cynicznych. Wielokrotnie wykazywano już związek warunków życia w dzieciństwie dla funkcjonowania psychospołecznego w przyszłości⁴², a także zdrowia⁴³.

W badaniach wstępnych mierzono status socjoekonomiczny poprzez pytanie studentów o posiadanie przez ich rodziców domu lub mieszkania na własność w okresie, gdy badani nie skończyli jeszcze 7 lat. Wyniki potwierdziły hipotezę autorów – deklarowany status socjoekonomiczny we wcze-

³⁸ R. Evans, *Interpreting and addressing inequalities in health: from Black to Acheson to Blair to...?*, London 2002.

³⁹ O. Stavrova, D. Ehlebracht, *Cynical Beliefs About Human Nature and Income: Longitudinal and Cross-Cultural Analyses*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2015, Vol. 110, No. 1, s. 116–132.

⁴⁰ N. Adler, E. Epel, G. Castellazzo, J. Ickovics, *op. cit.*, s. 586.

⁴¹ M. Mokosińska, A. Sawicki, P. Bagińska, P. Atroszko, *op. cit.*

⁴² J. Lynch, G. Kaplan, J. Salonen, *Why do poor people behave poorly? Variation in adult health behaviours and psychosocial characteristics by stages of the socioeconomic lifecourse*, „Social Science & Medicine”, 44 (6) (1997), s. 809–819; J. Long, S. Caudill, *Racial differences in homeownership and housing wealth, 1970–1986*, „Economic Inquiry”, 30 (1992), s. 83–100; R. Coley, *An Uneven Start: Indicators of Inequality in School Readiness*, „Policy Information Report”, (2002).

⁴³ S. Cohen, W. Doyle, R. Turner, C. Alper, D. Skoner, *Childhood socioeconomic status and host resistance to infectious illness in adulthood*, „Psychosomatic Medicine”, 66 (4) (2004), s. 553–558; U. Christensen, R. Lund, M. Damsgaard, B. Holstein, S. Ditlevsen, F. Diderichsen, J. Lynch, *Cynical hostility, socioeconomic position, health behaviors, and symptom load: a cross-sectional analysis in a Danish population-based study*, „Psychosomatic medicine”, 66 (4) (2004), s. 572–577.

snym dzieciństwie negatywnie wiąże się z cyniczną wrogością⁴⁴. Tłumaczono to transakcyjnym modelem tworzenia się postaw⁴⁵. Rodzice nie będący właścicielami swojego miejsca zamieszkania prawdopodobnie znajdują się w sytuacji niepewnej, stresującej. Stres i lęk są ze sobą blisko związane⁴⁶, a zgeneralizowany lęk może prowadzić do trudności w realizacji potrzeby bezpieczeństwa i trudności w kontaktach z innymi. W zagrażającym świecie najbezpieczniej jest być ostrożnym i lepiej nikomu nie ufać. Każde zaniechanie czujności może skutkować utratą czegoś cennego. Takie postawy rodziców nieuchronnie kształtują dziecięce przekonania i przeświadczenia dotyczące świata społecznego. Postawy takie są jednak adaptacyjne jedynie w realnie trudnych warunkach życia – w krajach bezpiecznych związek cynizmu z sukcesem materialnym jest wyraźnie negatywny⁴⁷.

Podsumowanie

Podsumowanie badań na temat cynicznej wrogości rysuje obraz człowieka cierpiącego w samotności, nienawidzącego świata, napiętego, który nie potrafi tego napięcia zredukować, nie wykazuje chęci współpracy, a taką postawę może przekazać swoim dzieciom. Ludzie cynicznie wrodzy częściej wykazują silniejsze reakcje na sytuację zagrożenia⁴⁸. Taka postawa może się okazać skuteczna w specyficznych warunkach walki o byt, jednak w bezpiecznych warunkach ciągle nastawienie na obronę nie sprzyja rozwojowi i obciąża układ nerwowy, a w dalszej perspektywie prowadzi do chorób serca⁴⁹. Przedstawione wyniki nabierają nowego znaczenia w perspektywie edukacyjnej. Rzucają światło nie tylko na konsekwencje postawy cynicznie wrogiej, ale również na potencjalne jej źródło. Jest to szczególnie ważne z punktu widzenia profilaktyki – cyniczna wrogość, poprzez zaburzenie pod-

---

⁴⁴ M. Mokosińska, A. Sawicki, P. Atroszko, *Relationship between cynical hostility and socioeconomic status from educational perspective. Preliminary research*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce...*, s. 41–48.

⁴⁵ T. Smith, K. Glazer, J. Ruiz, L. Gallo, *op. cit.*, s. 1217–1270.

⁴⁶ T. Brown, B. Chorpita, W. Korotitsch, D. Barlow, *Psychometric properties of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) in clinical samples*, „Behaviour research and therapy”, 35 (1) (1997), s. 79–89; T. Beehr, J. McGrath, *Social support, occupational stress and anxiety*, „Anxiety, Stress, and Coping”, 5 (1) (1992), s. 7–19.

⁴⁷ O. Stavrova, D. Ehlebracht, *op. cit.*

⁴⁸ Smith, K. Glazer, J. Ruiz, L. Gallo, *op. cit.*, s. 1217–1270.

⁴⁹ R. Sapolsky, *op. cit.*

stawowej potrzeby bezpieczeństwa i przewidywalności, może zacząć się rozwijać już we wczesnym dzieciństwie. Młody człowiek w trudnej sytuacji może odczuwać lęk dotyczący utraty tego, co posiada, a rodzice mający podobne postawy będą taką nieufnością podtrzymywać. Osoby kierujące się w życiu podejrzliwością prawdopodobnie odczują trudności związane z wejściem w zdrowy, satysfakcjonujący kontakt w szkole lub w przyszłości w pracy, a również w związki romantyczne i przyjacielskie. Brak zaufania do ludzi wiąże się z mniejszym wsparciem społecznym i większą doświadczaną samotnością, co niesie ze sobą szereg negatywnych konsekwencji⁵⁰.

Na podstawie przedstawionych badań, między innymi moderacji subiektywnego statusu socjoekonomicznego na związek cynicznej wrogości z *bezpieczeństwem*, warto w przyszłych badaniach szukać innych moderatorów związku cynicznej wrogości z wartościami i przekonaniem dotyczącymi świata społecznego. Wstępna analiza danych ukazuje na przykład, że problem cynicznej wrogości może również dotyczyć w większym stopniu mieszkańców wsi i małych miast. Autorzy rozpatrują to w kategoriach nierównego dostępu do zasobów w mniejszych miejscowości w porównaniu z dużymi miastami. Należy również skupić się na poszukiwaniu skutecznych metod polepszania jakości życia, pracy na rzecz powszechnej życzliwości, skutecznego rozwiązywania problemów inter- i intrapersonalnych, a także na budowaniu kapitału społecznego.

Bibliografia

- Adler N., Epel E., Castellazzo G., Ickovics J., *Relationship of subjective and objective social status with psychological and physiological functioning: Preliminary data in healthy, White women*, „Health psychology”, 19 (6) (2000).
- Archer J., *Behavioural biology of aggression*, „Aggressive Behavior”, (1988).
- Boguszewski R., *Komunikat z badań CBOS. Zaufanie w relacjach międzyludzkich*, Warszawa 2014.
- Boski P., *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, Warszawa 2010.

⁵⁰ S. Cohen, T. Wills, *Stress, social support, and the buffering hypothesis*, „Psychological bulletin”, 98 (2) (1985), s. 310–357

- Brown T., Chorpita B., Korotitsch W., Barlow D., *Psychometric properties of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) in clinical samples*, „Behaviour research and therapy”, 35 (1) (1997).
- Christensen U., Lund R., Damsgaard M., Holstein B., Ditlevsen S., Diderichsen F., Lynch J., *Cynical hostility, socioeconomic position, health behaviors, and symptom load: a cross-sectional analysis in a Danish population-based study*, „Psychosomatic medicine”, 66(4) (2004).
- Cohen S., Doyle W., Turner R., Alper C., Skoner D., *Childhood socioeconomic status and host resistance to infectious illness in adulthood*, „Psychosomatic Medicine”, 66 (4) (2004).
- Cohen S., Wills T., *Stress, social support, and the buffering hypothesis*, „Psychological bulletin”, 98 (2) (1985).
- Coley, Richard J., *An Uneven Start: Indicators of Inequality in School Readiness*, „Policy Information Report”, (2002).
- Czetwertyńska G., *Krok w kierunku nauczycielskiej i uczniowskiej autonomii*, [w:] *Edukacja dla rozwoju*, red. J. Szomburg, P. Zbieranek, Gdańsk 2010.
- Evans P., *Government action, social capital and development: reviewing the evidence on synergy*, „World development”, 24 (6) (1996).
- Feather N., Sherman R., *Envy, resentment, Schadenfreude, and sympathy: Reactions to deserved and undeserved achievement and subsequent failure*, „Personality and Social Psychology Bulletin”, 28 (2002).
- Forman E., Cazden C., *Myśl Wygotskiego a edukacja: wartości poznawcze współpracy z rówieśnikami*, [w:] *Dziecko wśród rówieśników i dorosłych*, red. Brzezińska A., Lutomski G., Czub T., Smykowski B., Poznań 1995.
- Jansen A., Van Nguyen X., Karpitskiy V., Mettenleiter T., Loewy D., *Central command neurons of the sympathetic nervous system: basis of the fight-or-flight response*, „Science”, 270 (5236) (1995).
- Lazarus, R. Opton Jr E., *The study of psychological stress: A summary of theoretical formulations and experimental findings*, „Anxiety and behavior”, 1 (1966).
- Lazarus R., Folkman S., *Stress, appraisal, and coping*, New York 1984.

- Long J., Caudill S., *Racial differences in homeownership and housing wealth, 1970–1986*, „Economic Inquiry”, 30 (1992).
- Luthar S., Latendresse S., *Children of the affluent: challenges to well-being*, „Current directions in psychological science”, 14 (1) (2005).
- Lynch J., Kaplan G., Salonen J., *Why do poor people behave poorly? Variation in adult health behaviours and psychosocial characteristics by stages of the socioeconomic lifecourse*, „Social Science & Medicine”, 44 (6) (1997).
- Lyubomirsky S., *The how of happiness. A scientific approach to getting the life you want*, Penguin Books, 2008.
- Łukaszewski W., *Koncepcje sytuacji trudnych: krok naprzód, czy krok wstecz?*, „Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal”, 21 (1) (2015).
- Mokosińska M., Sawicki A., Atroszko P., *Relationship between cynical hostility and socioeconomic status from educational perspective. Preliminary research* [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyckowiak, Poznań 2016.
- Mokosińska M., Sawicki A., Bagińska P., Atroszko P., *Moderating effect of subjective socioeconomic status on the relationship between Schwartz's security value and cynical hostility among university students* [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyckowiak, Poznań 2016.
- Nabi H., Singh-Manoux A., Ferrie J., Marmot M., Melchior M., Kivimäki M., *Hostility and depressive mood: results from the Whitehall II prospective cohort study*, „Psychological medicine”, 40 (03) (2010).
- Papuć E., *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, „Current Problems of Psychiatry”, 2 (12) (2011).
- Rohan M., *A rose by any name? The values construct*, „Personality and social psychology review”, 4 (3) (2000).
- Sapolsky R., *Dlaczego zebry nie mają wrzodów?: psychofizjologia stresu*, Warszawa 2011.
- Sendal L., Krzyżaniak P., Raczyńska A., Atroszko P., *The mediating effect of coping strategies on cynical hostility and perceived stress – preliminary findings*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców*

- w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyćkowiak, Poznań 2016.
- Sęktas M., Krzyżaniak P., Raczyńska A., Atroszko P., *Relationship between cynical hostility and primary emotional appraisal of a stressful situation of academic test*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyćkowiak, Poznań 2016.
- Sęktas M., Sawicki A., Pianka L., Atroszko P., *Relationship between cynical hostility and values from educational perspective – preliminary research*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Nauki humanistyczne i społeczne*, red. J. Leśny, J. Nyćkowiak, Poznań 2016.
- Schwartz S., *Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries*, [w:] *Advances in experimental social psychology*, t. 25, red. M. Zanna, New York 1992.
- Schwartz S., *Are there Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values?*, „*Journal of Social Issues*”, 50 (1994).
- Schwartz S., Bardi A., *Values and adaptation to communist rule*, „*Political Psychology*”, 18 (1997).
- Schwartz S., Cieciuch J., Vecchione M., Davidov E., Fischer R., Beierlein C., Ramos A., Verkasalo M., Lönnqvist J., Demirutku K., Dirilen-Gumus O., Konty M., *Refining the theory of basic individual values*, „*Journal of Personality and Social Psychology*”, 103 (4) (2012).
- Smith T., *Hostility and health: current status of a psychosomatic hypothesis*, „*Health psychology*”, 11 (3) (1992).
- Smith T., Glazer K., Ruiz J., Gallo L., *Hostility, anger, aggressiveness, and coronary heart disease: An interpersonal perspective on personality, emotion, and health*, „*Journal of personality*”, 72 (6) (2004).
- Tomaszewski T. *Wstęp do psychologii*, Warszawa 1966.
- Wojciszke B., *Psychologia społeczna*, Warszawa 2013.